

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԱԶԳԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՄԱՏԹԵՈՍԻ ԱՒԵՏԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Նախ երկու հարցում այս մասին:

Ա. Լըբլ է Քրիստոսի ազգաբանու-
թիւնը Մատթէոսի Աւետարանին մէջ:

Բ. Եթէ չէ՝ ի՞նչ է ուրեմն պատճառը
անոր մէջ անուններու յապաւումներուն:

Ա. Լըբլ չէ Քրիստոսի ազգաբանութիւնը
Մատթէոսի Աւետարանին մէջ:

Մատթէոս իր ազգաբանութիւնը կը
մակագրէ այսպէս. «Գիրք ծննդեան Յի-
սուսի Քրիստոսի՝ որդւոյ Դաւթի, որդւոյ
Աբրահամի», և կը սկսի Աբրահամէն՝ Իս-
րայելացւոց նախահայրէն, ու կ'աւարտէ
Յիսուսով: Հեղինակը բաժնած է զայն ե-
րեք հաւասար շարքերու՝ տասնէ չորսական
անուններով: Առաջին շարքը կը վերջանայ
Դաւթով, երկրորդը՝ Բարեղոնի գերու-
թիւնով և երրորդը՝ Մեսիայով: Կը ներ-
կայացնենք հոս ազգաբանութեան երեք
շարքերը.

1 Աբրահամ	1 Սողոմոն	1 Յեքոնիա
2 Իսահակ	2 Բոքրովամ	2 Սաղաթիէլ
3 Յակոբ	3 Աբիա	3 Զորարարիլ
4 Յուդա	4 Ասաի	4 Աբիուդ
5 Փարէս	5 Յովսափատ	5 Եղիակիմ
6 Եղրոն	6 Յովրամ	6 Ազովր
7 Արամ	7 Ողիա	7 Սաղովկ
8 Ամինագար	8 Յովթամ	8 Աբին
9 Նաաթան	9 Աքազ	9 Եղիուդ
10 Սաղմոն	10 Եղեկիա	10 Եղիազար
11 Բոոս	11 Մանասէ	11 Մատթան
12 Ողբեդ	12 Ամովս	12 Յակոբ
13 Յեսսէ	13 Յովսիա	13 Յովսէփ
14 Դաւիթ	14 Յեքոնիա	14 Յիսուս

Պէտք չէ կարծել թէ պատահական
բաժանում մըն է ասիկա: Աւետարանիչը
նպատակ ունեցած է կազմել երեք շար-
քեր՝ տասնէ չորսական անուններով, ինչ-
պէս կը ցուցնէ իր Աւետարանին Ա. Դըլ-
խուն 17րդ համարին մէջ. «Ամենայն ազգք
յԱբրահամէ մինչև ի Դաւիթ՝ ազգք չո-
րեքտասանք, և ի Դաւթէ մինչև ի գե-
րութիւնն Բարեղացւոց՝ ազգք չորեքտա-
սանք, և ի գերութենէն Բարեղացւոց մին-
չև ի Քրիստոս՝ ազգք չորեքտասանք»:

Հարեանցի քննութեամբ մը բաւական

պիտի ըլլայ տեսնել թէ աչքի զարնող ընդ-
հատումներ ունին այս երեք շարքերը:

Առենք երկրորդ շարքը (Սողոմոն-
Յեքոնիա): Վեցերորդ անունին (Յովրամ)
և հոթներորդ անունին (Ողիա) մէջտեղ երեք
յայտնի անուններ կը պակսին — Ոքողիա,
Յովաս և Ամասիա: Յապաւումած այս երեք
անունները կարելի չէ ընդօրինակողներու
սխալ համարել, ինչպէս ոմանք կ'ենթա-
դրեն: Եթէ անոնք զուրս չձգուէին՝ այն
ատեն շարքը պիտի պարունակէր 17 և ոչ
14 անուն: Տարակոյս չկայ թէ զիտումնա-
ւոր եղած են այս յապաւումները, վասնզի
այդ երեք թագաւորները նշանաւոր դերեր
կատարած ըլլալով Իսրայէլի պատմութեան
մէջ՝ կարելի չէր որ յիշողութենէ վրիպած
ըլլային: Մատթէոս գիտակցաբար կը զրէ
ուրեմն. «Յովրամ ծնաւ զՈղիա», այսինքն
իր թոռնորդին զաւակը, որով բաց կը
թողու չլթային յաջորդական երեք օղակ-
ները:

Սոյն այս երկրորդ շարքին տասնե-
րեքերորդ անուն՝ Յովսիա ցոյց տրուած է
իրեն հայրը տասնէ չորսորդ անուն՝ Յեքո-
նիայի, մինչդեռ իրականութեան մէջ վեր-
ջինս թոռն է Յովսիայի, որուն որդին՝ Յո-
վակիմ՝ յապաւումած է շարքէն: Քանի մը
հեղինակներ կ'ըսեն թէ Յովակիմ անունը
պէ՛տք էր գտնուած ըլլար Աւետարանի
նախնական բնագիրին մէջ, այլապէս եր-
կրորդ կամ երրորդ շարքը 13 անուններ
պիտի պարունակէր փոխանակ 14ի: Սա-
կայն երբ քննելու ըլլանք բնագիրը՝ պիտի
համոզուինք թէ անհիմն է այս ենթադրու-
թիւնը և տկար է առաջ բերուած պատ-
ճառարանութիւնը: Մատթէոս ամէն մէկ
շարքին մէջ պէտք ունի տասնէ չորս ա-
նուններու, այդ պատճառաւ ստիպուած է
երրորդ շարքին սկիզբը կրկնել Յեքոնիայի
անունը, որ նոյն ատեն վերջին անունն է
երկրորդ շարքին: Միևնոյն անձին այս-
պէս երկու անգամ կրկնուելուն մէջ չկայ
ոռէ անպատեհութիւն, վասնզի Մատթէոս
չ'ըսեր թէ երեք շարքերու համագումարը
կը կազմեն 42 անուններ: Յեքոնիա կըր-
կնուած է այն պատճառաւ՝ որ ան թէ՛ թա-
գաւոր եղաւ և թէ միանգամայն սոսկա-
կան անձ: Իրեւ թագաւոր կը փակէ Յու-
դայի զահին վրայ նստող Դաւիթի յաջորդ-
ներուն ցանկը, ու իրեն սոսկական անձ՝

կը բանայ միւս ցանկը Դաւիթի սերունդին պատկանողներուն, որոնք չկրնցին արքայական մական:

Ազգաբանութեան առաջին շարքն ալ ունի շատ մը ընդհատումներ: Նախ՝ Փարէսի (չգլխին 5րդ օղակը) եւ Նաաթանի մէջ Մատթէոս երեք անուններ միայն կը գնէ — Եզրոն, Աբամ, Ամինադար: Արդ՝ Փարէս ծնած է Քանանու երկիրը եւ Նաաթան Յուդայի ցեղին պետն էր Երրայեցոց Եղիպտոսէն ելած ատեն:

Եթէ Եղիպտոսի բնակութիւնը 400 տարի կամ, ըստ Եօթանասնից, 215 տարի հաշուենք, երեք սերունդներ շատ քիչ պիտի գային այդքան երկար ժամանակաշրջանի մը համար: Տարակոյս չկայ ուրիշմի՞ թէ ազգաբանութիւնը թերի է այստեղ ալ: Սոյն առաջին շարքին մէջ ուրիշ ընդհատում մը կա կը տեսնուի անապատին մէջ ծնած Սաղմոնին ու Դաւիթի հօր Յեսսէի մէջտեղ: Աւետարանիչը երկու սերունդ միայն կը նշանակէ — Բոոս եւ Ովբեդ —, մինչ Սաղմոնի եւ Դաւիթի մէջտեղ երեք դարու միջոց մը կայ, քանի որ Սաղմոնի Տաճարի շինութիւնը սկսաւ Իսրայիլացոց Եղիպտոսէ ելելէն 480 տարի յետոյ: Մնաց որ մարդկային կեանքի տեղոգութիւնը հիմակուանէն աւելի չէր այն ատեն:

Անցնինք երրորդ շարքին: Երրորդ եւ տասներկուերորդ անուններուն՝ այսինքն Զորարարելի եւ Յովսէփի հօր՝ Յակոբի մէջտեղ Մատթէոս իրարու յաջորդող ութ անուններ միայն կը գնէ, մինչդեռ Ղուկաս նոյն ժամանակամիջոցին (Զորարարելի-Հեղի՝ Յովսէփի հայրը) կը թուէ տասնեօթը անուններ, ինչ որ աւելի մօտիկ է իրականութեան, քանի որ գերութիւնը վերջ գրտաւ 538ին (Ն. Ք.):

Իբրեւ եզրակացութիւն հարկ է ընդունիլ ուրիշմի թէ Մատթէոսի Աւետարանին մէջ մեր Տիրոջ ազգաբանութիւնը բազմաթիւ յապաւումներ կրած է, ոմանք ըստուգուած եւ ուրիշներ հաւանականութեան վրայ հիմնուած:

Բ. Խճէ է պատճառը այս յապաւումներուն.

Քրիստոսի ազգաբանութեան մէջ այս յապաւումները հաւանաբար կարելի ըլլայ բացատրել յիշողական արուեստի (mnémotique) եւ խորհրդանշական այն չըջանակով,

որուն մէջ կ'ուզէր ամփոփուիլ Աւետարանիչը:

Նախ՝ տանք որոյի եւ ծնիլ բառերուն բացատրութիւնը: Ի հնումն որոյի բառը աւելի լայն առում ունէր Արեւելքի մէջ քան յԱրեւմուտ: Այս միտքով է որ Մատթէոս կը գրէ. «Գիրք ծննդեան Յիսուսի Քրիստոսի, որդւոյ Դաւիթի, որդւոյ Աբրահամու»: Ռաբբիական առած մըն ալ կ'ըսէ. «Նոյն է թողը՝ ինչ որ է որդին»: Այս պատճառաւ Մնացորդաց գիրքերու ազգաբանութիւններուն մէջ որդիներ եւ թոռներ միեւնոյն հօր ծնունդ համարուած են: Հետեապէս պէտք չէ զարմանանք՝ երբ տեսնենք թէ ազգաբանութեան չգլխին օղակները իրարու միացած են ծնաւ բառով, որ ընդմիջուած սերունդի մը յայտարարն է:

Երկրորդ՝ նկատի առնել պէտք է Յիշողական արուեստը եւ Սորհրդանշականութիւնը (symbolisme) հիներուն մօտ: Եօրը շարթուան օրերուն թիւն է՝ հաստատուած Աստուծոմէ, եւ քաղ թէ՛ երկու ձեռքերու մատերուն եւ թէ Օրէնքի զլսաւոր պատուէրներուն թիւն է, եւ այս թիւերը մեծ դեր կը կատարեն Ս. Գիրքին մէջ: Մնացորդաց Գիրքին հեղինակը եօթանասուն սերունդ կը թուէ Յուդայէն եւ եօթանասուն սերունդ՝ Բենիամինէն (Ա. Մնաց. Բ. 35, Ը. 1-28): Ծննդոց Գիրքի ազգաբանական տախտակը կը բաղկանայ նոյնպէս եօթանասուն անուններէ: «Մովսէս կրնար աւելցնել կամ պակսցնել անոնց թիւը, վասնզի անիկա անկարեւոր ցեղեր կը յիշէ, մինչ լուծիմամբ կ'անցնի այն ցեղերուն վրայէն, որոնք քաջ ծանօթ էին իրեն» (*): Նմանապէս Աւետարանիչին նպատակը եղած է պահել եօթանասուն թիւը, որ կազմուած է 7 եւ 10 խորհրդաւոր թիւերու բազմապատկէն: «Միտքի անկարեւոր խաղ մը պէտք չէ կարծել ասիկա: Մատթէոս կանգ առնելով այսպէս նուիրականացած թիւի մը վրայ՝ թէ՛ յիշատակներ կ'արթնցնէր եւ թէ առաջը կ'առնէր սխալ հաշիւներու եւ կամայական յապաւումներու» (**):

Թողունք Ս. Գիրքն ու անցնինք արտաքին վկայութեանց: Փիլոն Աղեքսան-

(*) Dictionnaire de Bible, Généalogie քառին տակ, սիւնակ 163:

(**) Անդ:

դրացի ազգաբանութիւնը Ազամէն Մոփսէս՝ կը բաժնէ երկու տասնեակներու, ու անոնց վրայ կ'աւելցնէ հօթը սերունդներէ բաղկացած շարք մը: Այդպիսի պարագայի մը, սակայն, հարկ պիտի ըլլար Աբրահամը երկու անգամ կրկնել: «Իսկ ընդհակառակը, կ'ըսէ Ֆիլիթոն, սամարացի քերթող մը երկու տասնեակներու միայն կը բաժնէ ազգաբանութեան միևնոյն շարքը, յապաւելով անկէ նուազ կարեոր վեց անուններ»:

Պէտք չէ զարմանալ ուրեմն՝ տեսնելով որ Մատթէոս Քրիստոսի նախնիքները երեք շարքի բաժնած է. ան այսպէս ըրած է՝ կէս մը յիշողութեան հնարքով և կէս մը խորհրդանշականութեան զիտումով: ու համառօտած է իր ցանկերը՝ պահելու համար անոնց համաչափութիւնը:

Մատթէոսի Աւետարանին մէջ երրորդ զիտելի կէտն է Քրիստոսի ազգաբանութեան կարգաւորումը:

«Այսպիսի կարգաւորման մը գլխաւոր նպատակն է, կ'ըսէ Հայր Լազարանժ, ունենալ երեք շարքեր տասնեկոթնական սերունդներով»:

Ի՞նչ է նպատակը, սակայն, հօթնի կրկնապատիկը եղող տասնեկոթնութիւն ազգաբանութեան երեք շարքերուն մէջ ալ ցոյց տալ ուղիւ այս ճիգին: «Իտալացի պատմութիւնը, կը շարունակէ նոյն հեղինակը, երեք բնական մասերու կը բաժնուի: Արդ՝ առաջին մասը Ս. Գիրքին մէջ կը պարունակէր պաշտօնապէս տասնեկոթն սերունդ: Համաչափութիւնը պահելու զիտումով ստիպուած է հեղինակը միւս դարաշրջաններուն ևս տալ միևնոյն թիւերը: Եւ այս բանին, իրերու բնական բերումով, տուն տուած է ազգաբանութեան երրորդ շարքը: Հին Կտակարանը ամէն մէկ սերունդին քառասուն տարուան տեղութիւն կու տար: Արդ՝ Բաբելոնի դերութեանէն ասդին (598 կամ 588 Ն. Ք.) մօտաւորապէս տասնեկոթն սերունդ կ'որ, որոնց տեղութիւնը 560 տարի կ'ընէր, ամէն մէկ սերունդին տալով 40 տարի»:

Ուրիշ բացատրութիւն մըն ալ կը տրուի այս մասին: Երբայց երէնի մէջ Դաւիթ անունին երեք տառերը երբ գումարուի՝ կը ստացուի 40 թիւը: Բայց այս զուգահիշութիւնը չունէր ունէ կարեւորութիւն ու չէր կրնար ազդել Աւետարանիչին վրայ, քանի որ խնդիրը ո՛չ թէ Դաւիթի՝ այլ Քր-

իստոսի ազգաբանութեան վրայ էր: Շատ շատ՝ կրնար երկրորդական արժէք մը միայն ունենալ:

Ըսուած է նաև թէ քառասուն երկու սերունդները կը համապատասխանեն անապատին մէջ Իսրայիլացոց քառասուն երկու կայաններուն: Հրեաները, որոնք թափառեցան անապատին մէջ մինչև Յեսուկամ Յիսուս, թափառեցան նաև բարոյական անապատին մէջ մինչև աշխարհի Փրկիչը՝ Յիսուս: Չենք կրնար ըսել սակայն՝ թէ Մատթէոս միտքէ իսկ անցուցած ըլլար այս նրբութիւնը:

Եթէ ուղինք աւելի մանրամասնութեան մէջ մտնել՝ հարցում մը կը ներկայանայ մեզ: Ինչո՞ւ համար ազգաբանութեան երկրորդ շարքին մէջ յապաւելած են Ոքոզիա, Յովաս և Ամասիա թագաւորներու անունները եւ նախամեծարութիւն տրուած է միւսներուն: Ասոր պատասխանը կու տայ Յերոնիմոս. «Վասնզի, կ'ըսէ, Յովրամ Յեզարելի ամբարիշտ ցեղին հետ միացած էր, ոյգ պատճառաւ ջնջուեցաւ անոր յիշատակը՝ մինչև երրորդ սերունդը»: Ու իսկապէս Յովրամ ամուսնացած էր Աքաբի և Յեզարելի ողջկան՝ Աթալիայի հետ, ու այս միութենէն ծնած էր Ոքոզիա: Իսկ Յեզարել տանլի դարձած էր ո՛չ թէ իր կռապաշտ ծագումին, այլ աւելի՝ մարդաբէններուն դէմ յարուցած հալածանքներուն և ճշմարիտ Աստուծոյ պաշտամունքը ջնջելուն համար: Կ'ըսէ Աստուած Ելից Դիրքին մէջ. «Հատուցանեմ զմեզս հարանց՝ որդւոց, յերիս և ի չորս ազգս ատելեաց իմոց» (Ելք, Ի. 5): Այս անէծքը իրականացած կը տեսնենք Թագաւորութեանց երրորդ Գիրքին մէջ:

Հաւանական է նոյնիսկ, թէ և ոչ հաստատ, թէ ջնջուած այդ երեք անունները իրենց ատելի յիշատակին պատճառով դուրս ձգուած ըլլան ազգաբանութեան նախնական ցանկերէն, որոնցմէ օգտուած է Աւետարանի սրբազան հեղինակը:

Պիտի հարցուի դարձեալ. եթէ ոյգապէս է՝ ինչո՞ւ ուրեմն կը յիշատակուի Մանասէ ամբարիշտ թագաւորին անունը: Կը պատասխանենք. անոր համար՝ որ իր մահէն առաջ մեծ ապաշխարող մը եղաւ ան:

Հայացուց՝ Մ. Ե. Ն.